

WO 30 NOV —  
VR 02 DEC 2022

— C —



Alexander von Zemlinsky

# DIE SEEJUNGFRAU

topstukweken.be

— CONCERT —  
— GEBOUW —  
— BRUGGE —

# OP HET PROGRAMMA TIJDENS DE TOPSTUKWEEK

# 1.

14.00 Concertgebouw

DO 17 & DO 24 NOV  
DO 01 DEC 2022

**Zemlinsky  
in zijn tijdsgeest**  
Luistercursus

—  
In samenwerking met  
Davidsfonds Academie

CURSUS EYE-OPENER

# 2.

WO 30 NOV – ZO 04 DEC 2022

**Unfold Zemlinsky**  
Zwemmering

—  
zie p. 04

MUZIEK BEELDENDE KUNST FAMILIES  
AVONTUURLIJK

# 3.

Expobox

WO 30 NOV 2022 – ZO 08 JAN 2023

**Tentoonstelling  
Elisa Maenhout**  
Watervolk

BEELDENDE KUNST EYE-OPENER



# 4.

20.00 Concertzaal

WO 30 NOV 2022

**Het Collectief &  
Katrien Baerts**

Zemlinsky, Webern & Schönberg

—  
zie p. 05

MUZIEK BEELDRIJK

# 5.

20.00 Concertzaal

VR 02 DEC 2022

**Orchestre  
National de Lille**

Rachmaninov & Zemlinsky

—  
zie p. 10

MUZIEK TIJDLOOS

'Die Seejungfrau kon zomaar een soundtrack voor de *De kleine zeemeermin* zijn, zo beeldend, meeslepend en fantasievol is het werk van Zemlinsky!'

— Alexander Jocqué, coördinator productie

In samenwerking met



# Unfold Zemlinsky

## Zwemmering

Doorlopend  
Atelier Inkomhal

—  
**Sieglinde Heymans:** workshops  
**Heide Bertram & Philippe Druetz:**  
concept & uitvoering

productie: Stichting Logos in opdracht  
van Musica Impulscentrum,  
in samenwerking met IBO Kakelbont

### **De kleine zeemeermin door de oren van de allerjongsten**

Zwemmen als een vis in het water, of blijf je liever aan wal? Drijven op de golven, of word je graag meegevoerd door de wind? Kinderen tussen vijf en zes jaar uit de buitenschoolse kinderopvang IBO Kakelbont onderzochten de afgelopen weken spelenderwijs de typische klanken en bewegingen uit de wonderlijke onderwaterwereld.

Begeleid door Sieglinde Heymans en geïnspireerd op de muziek van *Die Seejungfrau* van Alexander Zemlinsky ontdekten deze allerjongsten de hoogste golven, de kleinste zandkorrels, de engste zeemonsters en de kleurrijkste schelpen. Onder leiding van klankkunstenaar Heide Bertram bundelden we hun ervaringen in een eigen, nieuwe (klank)installatie. Deze klankinstallatie zet aan tot mijmering, observatie en actie voor kinderen tussen 3 en 6 jaar. De drie kernelementen water – lucht – aarde zijn duidelijk zichtbaar en vormen een sterk en harmonisch geheel.

Kom de installatie van 30 november tot 4 december bewonderen in het Atelier in onze Inkomhal.

MUZIEK AVONTUURLIJK

# Het Collectief & Katrien Baerts

## Zemlinsky, Webern & Schönberg

20.00 Concertzaal scène  
19.15 inleiding door Mark Delaere

—  
**Het Collectief:**  
**Katrien Baerts:** sopraan  
**Ivo Venkov:** dirigent  
**Wibert Aerts, Liesbeth Baelus:** viool  
**Vincent Hepp:** altviool  
**Martijn Vink:** cello  
**David Jay Murray:** contrabas  
**Piet Van Bockstal:** hobo & Engelse hoorn  
**Toon Fret:** fluit & piccolo  
**Julien Hervé:** klarinet  
**Raphaël Schenkel:** klarinet & basklarinet  
**Filip Neyens:** fagot  
**Kerry Turner, Rogier Steel:** hoorn  
**Thomas Dieltjens:** piano  
**Dirk Luijmes:** harmonium

—  
**Anton Webern (1883-1945)**  
*Passacaglia*, opus 1 (1908)  
(arr. Reinbert de Leeuw)

**Alexander von Zemlinsky (1871-1942)**  
*Sechs Gesänge nach Maeterlinck*, opus 13 (1913)

- Die drei Schwestern (arr. Reinbert de Leeuw)
- Die Mädchen mit den verbundenen Augen (arr. Erwin Stein)
- Lied der Jungfrau (arr. Leonard Stein)
- Als ihr Geliebter schied (arr. Leonard Stein)
- Und kehrt er einst heim (arr. Erwin Stein)
- Sie kam zum Schloss gegangen (arr. Reinbert de Leeuw)

—  
pauze

**Arnold Schönberg (1874-1951)**  
*Pelleas und Melisande*, opus 5 (1903) (arr. Levi Hammer 2019)

- Die Achtel ein wenig bewegt – zögernd
- Heftig
- Lebhaft
- Sehr rasch
- Ein wenig bewegt
- Langsam
- Ein wenig bewegter
- Sehr langsam
- Etwas bewegt
- In gehender Bewegung
- Breit

—  
Met Nederlandse boventiteling

Jouw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

MUZIEK BEELDRIJK

# Tussen symbolisme en expressionisme

De composities die vanavond op het programma staan bieden een staalkaart van de Weense muziek uit het eerste decennium van de vorige eeuw. Toch is er ook een onmiskenbaar verband met België. In het geval van Anton Weberns *Passacaglia*, opus 1 is dat verband misschien nog onrechtstreeks. Voor en tijdens zijn studies compositie bij Arnold Schönberg volgde Webern ook een opleiding musicologie aan de Weense universiteit. Daar promoveerde hij in 1906 tot doctor in de musicologie op een proefschrift over de 15e-eeuwse componist Heinrich Isaac, een van de grote renaissance-polyfonisten uit de Zuidelijke Nederlanden. Webern transcribeerde en bestudeerde diens *Choralis Constantinus*, een verzameling van polyfone werken in strikt canonische vorm. De invloed van dat musicologisch onderzoek is misschien vooral te horen in latere composities als de *Fünf Kanons*, opus 16 of de *Tweede Cantate*, opus 31, maar is toch ook ontegensprekelijk aanwezig in Weberns eerste opus. Tenslotte is een passacaglia een vorm waarin de variatie tot stand komt door toevoeging van contrapuntische lijnen. Door zijn intieme kennis van de muziek van Isaac had de contrapunttechniek geen geheimen meer voor Webern.

De werken van Zemlinsky en Schönberg hebben een tekst van Maurice Maeterlinck als uitgangspunt. Deze Gentse Franstalige schrijver was rond de vorige eeuwwisseling een cultfiguur in de Europese literatuur. In 1911 zou hij overigens de Nobelprijs Literatuur krijgen, tot op vandaag is hij de enige landgenoot die die eer te beurt viel. Zijn gedichten en toneelstukken maakten ophef, en vooral zijn drama *Pelléas et Mélisande* (1892) inspireerde het toenmalige kruim van de Europese componisten. Gabriël Fauré (1898) en Jean Sibelius (1905) schreven er toneelmuziek voor, Claude

- Het programma van vanavond is een staalkaart van de Weense muziek uit het eerste decennium van de vorige eeuw.
- Zowel het werk van Zemlinsky als dat van Schönberg hebben een tekst van Maurice Maeterlinck als uitgangspunt.
- Webern liet met zijn *Passacaglia* – zijn afstudeerwerk en opus 1 – zien wat hij in zijn mars had op het vlak van fantasie en orkestratie.

Debussy baseerde er een opera op (1893-1902) en Schönberg een symfonisch gedicht (1902-1903). Iets later zou Schönberg overig ook *Herzgewächse* (1911) componeren op tekst van de Gentse symbolist. Opmerkelijk is dat zowel Schönberg als Zemlinsky Maeterlinck enkel kenden via vertalingen. Zemlinsky selecteerde zes gedichten uit de *Quinze chansons* (1900) in de Duitse vertaling van Friedrich von Oppeln-Bronikowski (1906). Later zou Schönberg *Pierrot lunaire* ook baseren op een Duitse vertaling van de gedichten van de Leuvenaar Albert Giraud. De vraag stelt zich: wat was er toen voor Weense componisten zo aantrekkelijk aan de Belgische literatuur?

## Waarom Maeterlinck?

Een mogelijk antwoord op die vraag is dat deze componisten een alternatief zochten voor de Duitse romantische poëzie zonder al te veel in het vaarwater te komen van hun Franse tijdgenoten en hun literaire modellen. De symbolistische poëzie van Paul Verlaine, Arthur Rimbaud of Stéphane Mallarmé is te zeer verbonden met de

muziek van Gabriël Fauré, Claude Debussy en later Maurice Ravel om het verwijt van epigonisme te kunnen ontwijken.

Taal en toon van Maeterlinck en Giraud zijn vergelijkbaar, maar afkomstig uit de literaire periferie. Hun poëzie is sensueel, mysterieus en evocatief en dus bij uitstek geschikt om wel de diepzinnigheid maar niet de gestiek van de romantische poëzie te behouden. Ze is suggestief veeleer dan de expressie van de allerindividueelste emotie. Voor componisten op de breuklijn tussen romantiek en modernisme is deze poëzie gesneden brood. Zemlinsky en Schönberg ontdekten in de symbolistische poëzie een middel om het romantische idioom tegelijk te benutten en te overstijgen. Dat laatste gebeurde bij uitstek in expressionistische werken als *Herzgewächse* en *Pierrot lunaire*. Voor deze Weense componisten vormt het Franse symbolisme de schakel tussen romantiek en expressionisme.

## Schijnbare eenvoud

Zemlinsky componeerde zijn Maeterlinck-liederen eerst voor stem en piano. In navolging van Gustav Mahler die het orkestlied een belangrijke status had gegeven, bewerkte Zemlinsky deze liederen later voor zangstem en orkest. Niet enkel de keuze voor dit genre wijst op de invloed van Mahler. De eenvoudige melodie waarmee het eerste lied uit de cyclus *Die drei Schwestern* begint, herinnert aan de volkse karakteristieken die ook in Mahlers muziek opduiken. Zoals bij Mahler is deze eenvoud slechts schijn en de tegenpool van een zeer subtiele en geavanceerde harmonie en instrumentatie. In de bewerking voor stem en kamerorkest komen deze subtiliteiten nog beter tot hun recht.

## De grote middelen

Toen Schönberg aan *Pelleas und Melisande* begon, wist hij naar eigen zeggen niet dat Debussy een opera geschreven had op dezelfde stof. Muzikaal zijn het inderdaad twee verschillende werelden. Het werk staat eerder onder invloed van Richard Strauss, al was het maar door de keuze

**‘De taal van Maeterlinck is sensueel, mysterieus en evocatief: even diepzinnig als de romantische poëzie maar zonder haar gestiek.’**

van het genre (symfonisch gedicht). Toen Strauss Schönberg enkele jaren later niet kon of wou volgen in diens ontwikkeling naar expressionisme en atonaliteit was de voorbeeldfunctie van Strauss vlug voorbij. Het hielp niet dat Strauss in die fase beweerde dat Schönberg beter sneeuw kon schoffelen dan noten op papier te zetten. Schönbergs opus 5 is een lang en intens werk voor zeer groot orkest. Het bestaat uit één ononderbroken deel in sonatevorm waarin men wel de verschillende bewegingen van een meerdelige compositie herkent (openingsdeel, scherzo, trage beweging, finale). De duur en de grote bezetting maken dat de originele versie niet vaak geprogrammeerd wordt. Deze bewerking voor 13 instrumenten komt dus als geroepen. Enkele jaren later zou Schönberg deze praktijk veralgemenen. Na de Eerste Wereldoorlog richtte hij in Wenen het ‘Verein für musikalische Privataufführungen’ op. Na drie jaar werd het ontbonden, maar in die tijd werden er 154 hedendaagse composities uitgevoerd in een bewerking voor kamerorkest. Dit liet meer en grondigere repetities toe dan mogelijk bij een uitvoering door een log orkestapparaat. Tot op vandaag is deze ensemblecultuur springlevend: uitvoering

van hedendaagse muziek door toegewijde musici in een ensemble met variabele bezetting is vandaag vanzelfsprekend.

Ook Weberns *Passacaglia* horen we in een bewerking voor kamerorkest. Het is zijn 'opus 1', het meesterstuk waarmee hij zijn studietijd bij Schönberg afsloot. De *Passacaglia* is geschreven voor orkest: de keuze van dit medium (symfonisch orkest) is ambitieus voor een opus 1. Webern bewees met dit werk onmiddellijk zowel over (orkestratie)techniek als over klankfantasie te beschikken. Daarnaast liet de keuze voor de Passacaglia-techniek Webern zowel toe om aansluiting te vinden bij het romantische klankbeeld (Johannes Brahms, de passacaglia-finale van diens *Vierde symfonie*) als de harmonische en contrapuntische grenzen van de verwijde tonaliteit te verkennen. Met zijn opus 1, een *Passacaglia*, neemt Webern inderdaad niet alleen afscheid van de tonaliteit maar

ook van grootschalige composities en van de extraverte romantische gestiek.

— Mark Delaere

## Luistertip



Een *passacaglia* is een korte basmelodie die eerst solo voorgesteld wordt en dan ongewijzigd herhaald wordt. Die solo basmelodie lijkt wel uit de barokmuziek geplukt. Hoor hoe Webern daar toch een hoogromantische wending aan geeft.

WO 30 NOV 2022 – ZO 08 JAN 2023  
Expobox

## Tentoonstelling Elisa Maenhout

### Watervolk

'Zeemeerminnen en –mannen moeten met respect behandeld worden.' Het is een vinnige uitspraak van Elisa Maenhout. De Gentse fotografe reisde de zeven zeeën af om het *merfolk* – of *Watervolk* – op de gevoelige plaat vast te leggen. Hiervoor dompelde ze zich onder in de wereld van het duiken en de onderwaterfotografie. Een van haar zeemeerminnen sierde al een billboard op 7th Avenue in New York. Zemlinsky's *Seejungfrau* voert haar en haar mysterieuze beelden nu naar Brugge.



© Elisa Maenhout

# POLYHYMNIA

Polyhymnia was een kamerorkest dat in 1895 als een bescheiden strijkersensemble in Wenen werd opgericht door enkele enthousiaste, muziekminnende studenten. Als dirigent verkozen ze Alexander von Zemlinsky die piano en compositie had gestudeerd aan het Weense conservatorium. De Oostenrijks-Joodse musicoloog Hugo Botstiber, die zoals Zemlinsky compositie studeerde bij Johann Nepomuk Fuchs en musicologie bij Guido Adler, en die later de secretaris-generaal van het Wiener Konzerthaus zou worden, werd benoemd tot ere-secretaris. Zijn vader, Alois Botstider, een tandarts, werd een soort penningmeester en was terzelfdertijd de mecenas van het kersverse ensemble dat in 1895 enkel bestond uit een paar violen, een altviool, een cello en een contrabas. De cellist was de 21-jarige Arnold Schönberg die toen nog een bescheiden bankbediende was. In zijn jeugdherinneringen vertelt Zemlinsky dat Schönberg zijn cello even vinnig als vals behandelde. Schönberg had als achtjarige knaap wel wat vioolles gekregen maar had, toen hij bij Polyhymnia kwam, nog nooit cello gespeeld. Zemlinsky vertelt ook dat Schönberg zijn muzikale bezigheden, vooral het componeren, belangrijker vond en serieuzer nam dan zijn bankwerkzaamheden. In die periode hielp hij Schönberg met een aantal technische aspecten inzake compositie zodat hij in zekere zin Schönbergs eerste, weliswaar onofficiële, compositieleraar werd. Officieel studeerde Schönberg niet alleen muziek maar ook literatuur en filosofie in het avondonderwijs. Zemlinsky en Schönberg werden al vlug de beste vrienden. In 1901 trouwde Mathilde, een zus van Alexander, met Schönberg, maar dat is een ander verhaal ... Volgens Zemlinsky componeerde

Schönberg in de beginperiode van Polyhymnia, naast vooral liederen, zowat alles wat je maar kunt bedenken: vioolsonaten, duetten in de stijl van Pleyel en Viotti, strijktrio's, arbeiderskoren en talrijke bewerkingen van populaire opera-aria's en militaire marsen. Het was met een programma van liederen, kamermuziek en muziek voor strijkers dat Polyhymnia op 30 nov 1895 (dus exact 127 jaar geleden!) haar debuutconcert gaf. Het aantal strijkers breidde uit tot een dertigtal actieve deelnemers en op 2 maart 1896 presenteerde het ensemble een prestigieuzer programma met muziek van Bach, Boccherini en Grieg. Twee nieuwe werken trokken de aandacht van het publiek: een *Nocturne in As* voor vioolsolo, harp en strijkers van Schönberg en *Waldgespräch* voor sopraan, twee hoorns, harp en strijkers van Zemlinsky. In oktober 1896, waarschijnlijk ter gelegenheid van een samenwerking tussen Polyhymnia en een van de talrijke Weense koren, componeert Zemlinsky nog twee vrij korte werkjes, *Frühlingsglaube* en *Geheimnis* voor gemengd koor en strijkers. Hiermee eindigt de berichtgeving over Polyhymnia, waarmee dit sympathieke initiatief, maar gelukkig niet haar belangrijkste protagonisten, verdwijnt in de annalen van de geschiedenis.

— Johan Huys

# Orchestre National de Lille

## Rachmaninov & Zemlinsky

20.00 Concertzaal  
19.15 inleiding door Francis Maes

Orchestre National de Lille: orkest  
Łukasz Borowicz: dirigent  
Lukáš Vondráček: piano

**Grażyna Bacewicz (1909-1969)**  
*Ouverture voor orkest* (1943)

**Sergey Rachmaninov (1873-1943)**  
*Pianoconcerto nr.3 in d, opus 30* (1909)

- Allegro ma non tanto
- Intermezzo: Adagio
- Finale: Alla breve

*pauze*

**Alexander von Zemlinsky (1871-1942)**  
*Die Seejungfrau* (1902-03)

- Sehr mäßig bewegt
- Sehr bewegt, rauschend
- Sehr gedehnt, mit schmerzvollem Ausdruck

Jouw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Dit concert wordt opgenomen door Klara en uitgezonden op maandag 9 januari 2023 om 20 uur tijdens 'Klara Live'. Bedankt voor het vermijden van storende geluiden - ook tussen de delen.

Met de steun van



MUZIEK TIJDLOOS

# Rachmaninov & Zemlinsky

Grażyna Bacewicz was een Poolse componiste. De huidige interesse voor verwaarloosde vrouwelijke componisten heeft haar werk opnieuw onder de aandacht gebracht. Tijdens haar leven was ze een gerespecteerde componiste en violiste in haar geboorteland. Ze studeerde bij grootheden zoals Nadia Boulanger voor compositie en Carl Flesch voor viool. Ze maakte een carrière als violiste en componiste, om zich na een ongeval in 1954 volledig toe te leggen op compositie. Haar oeuvre is vooral gedenkwaardig om haar vier symfonieën en zeven vioolconcerti – waarvan het laatste de gouden medaille kreeg bij de Koning Elisabethwedstrijd voor compositie in 1965. De ouverture voor orkest is een werk uit 1943. Na de oorlog ging het in première tijdens een festival van Poolse muziek in Krakau. De compositie is een onafhankelijk orkestwerk in de geest van de energieke ouvertures uit de 19e eeuw. Glinka's *Ruslan en Ludmila* en Smetana's *De verkochte bruid* zijn de grote voorbeelden van dit dynamische type. De ouverture van Bacewicz kan worden gehoord als een modernisering van deze modellen.

Sergey Rachmaninov componeerde zijn *Derde pianoconcerto* in de zomer van 1909. De idyllische omgeving van Ivanovka, het landgoed van zijn vrouw, was zijn geliefkoosde plek om te componeren. Hij droeg het concerto op aan pianist Jozef Hofmann, die een publieke uitvoering niet aandurfde. Kort na de voltooiing ondernam Rachmaninov zijn eerste tournee naar Amerika. Tijdens de overtocht studeerde hij het concerto in op een stil klavier. De première vond plaats op 28 november in het New Theater in New York. Walter Damrosch dirigeerde het New York Symphony Orchestra. Het concert werd hernomen op 30 november. De kritiek was matig positief en noemde het concert goede muziek, maar niet groots of gedenkwaardig. Op 16 januari was een nieuwe uitvoering

- Rachmaninovs *Pianoconcerto* werd pas 20 jaar na de creatie razend populair.
- Zemlinsky's *Die Seejungfrau* is gebaseerd op Andersens *De kleine zeemeermin*.
- Zemlinsky trok zijn partituur na een paar uitvoeringen terug, pas in 1980 werd het werk voor het eerst opnieuw volledig gespeeld.

gepland in New York, maar nu met de New York Philharmonic onder leiding van Gustav Mahler. Rachmaninov verwachtte veel van de uitvoering en kreeg gelijk: *'Voor Mahler is elk detail van de partituur belangrijk – een houding die veel te zeldzaam is onder dirigenten.'* De eerste Russische uitvoering vond plaats op 4 april 1910 in Moskou. De kritiek oordeelde dat het concerto het beste in Rachmaninov vertegenwoordigde: *'Oprechtheid, eenvoud, en helderheid in muzikaal denken ... Het bezit een frisheid aan inspiratie die niet streeft naar de ontdekking van nieuwe wegen.'* (Grigori Prokofiev)

Een geïnspireerd concerto dat structureel geen potten breekt, was de teneur. De immense populariteit van het werk kwam pas twintig jaar later op gang. De grote schoonheid van het concerto openbaart zich meteen in de beginmelodie. Rachmaninov verklaarde dat hij de melodie op de piano wilde doen zingen, zoals een zanger zou doen. Daarvoor moest hij een orkestbegeleiding vinden die de zang niet zou verstoren. De zingende toon van de eerste pianosolo is inderdaad bijzonder en ongewoon voor een pianoconcerto. Op die manier wordt de energie van de solopartij

gedoseerd en gericht naar de dynamische opbouw van de overrompelende finale. Over de beginmelodie reageerde Rachmaninov tegen elke interpretatie die er een verwijzing in hoorde naar de orthodoxe kerkzang: *'het thema is niet ontleend aan een volkslied noch aan kerkmuziek. Het schreef eenvoudigweg zichzelf. Als ik al een plan had bij de compositie van dit thema, dacht ik enkel aan klank.'* Er zit wellicht een grond van waarheid in beide standpunten. Een onbewuste inspiratie in de oude orthodoxe kerkzang, die Rachmaninov goed kende, is erg waarschijnlijk. Aan de andere kant is de opmerking dat het thema zichzelf schreef niet onzinnig. De melodie begint met een melodie in een beperkte tessituur. Naarmate Rachmaninov de tessituur stapsgewijs uitbreidt, groeit het thema verder. Dit is een prachtig voorbeeld van de economie van de middelen waartoe Rachmaninov in zijn beste muziek in staat is.

Alexander (von) Zemlinsky componeerde de driedelige orkestrale fantasie *Die Seejungfrau* in 1902-03. Zemlinsky was een centrale figuur in het artistieke leven van Wenen. Hij was bekend met belangrijke musici en kunstenaars. Tot zijn leerlingen behoorden Arnold Schönberg, Alban Berg, Anton Webern, Erich Wolfgang Korngold en Alma Schindler. Met Schönberg was hij zelfs familiaal verbonden door het huwelijk van zijn zus Mathilde met de componist. Met Mahler deelde hij een liefde om dezelfde vrouw, Alma Schindler, een rivaliteit die Mahler uiteindelijk won. Zemlinsky werd vooral gewaardeerd als dirigent. Zijn inzet voor moderne componisten – die vaak radicaler werkten dan hijzelf – getuigde van een groot engagement voor de moderne muziek. Als componist ging zijn reputatie na een veelbelovende start snel bergaf. Ook als dirigent slaagde hij er niet in om een echte topfunctie te bemachtigen. Biograaf Antony Beaumont schreef dit toe aan een gebrek aan *star quality*, die maakte dat hij snel werd overschaduwed door meer assertieve persoonlijkheden.

## 'Est-il possible de trouver une manière plus riche de raconter, en musique, l'histoire de *La petite Sirène* d'Andersen, grâce à cette profusion de couleurs orchestrales ? Un regard musical presque 'psychanalytique', né dans la Vienne de Freud ... et – qui sait? – comme un signe adressé par Zemlinsky à Alma Mahler, son grand amour perdu ?

— Łukasz Borowicz

De belangrijkste functies die hij als dirigent bekleedde, waren bij de Volksopera, het Neue Deutsche Theater in Praag en de Kroll Oper in Berlijn, maar deze laatste in een ondergeschikte positie onder Klemperer. De kans om dirigent te worden van de Staatsoper Berlin liet hij om onduidelijke redenen liggen. Als componist oogstte hij respect, maar zelden grote appreciatie. Bij zijn overlijden in 1942 was hij nagenoeg vergeten. Hij had in 1938 Wenen moeten ontvluchten door de *Anschluss*. Via Praag en Rotterdam verhuisde hij naar New York. Zemlinsky's werk verdween volledig van het podium tot in de jaren 1960. Zijn herontdekking was een bijproduct van de Mahler-renaissance die de symfonische cultuur definitief hertekende.

*Die Seejungfrau* is een symfonische fantasie naar het sprookje *De kleine zeemeermin* van Hans Christian Andersen. De compositie had een autobiografische connotatie. Zemlinsky schreef haar in de nasleep van zijn affaire met Alma Schindler. Toen Alma uiteindelijk koos voor Gustav Mahler voelde Zemlinsky

zich verraden. Ze wees Zemlinsky af omwille van zijn gebrekkige internationale reputatie en zijn onaantrekkelijke uiterlijk. Zemlinsky identificeerde zich met Andersens zeemeermin. Ook zij wordt door de prins onwaardig gevonden om zijn vrouw te worden. De compositie bestaat uit drie delen, die het verhaal op de voet volgen. Het eerste tekent het paleis in de zee en het gelukkige bestaan van de zeewezens. Een violsolo representeert de kleine zeemeermin. Een storm steekt op waarin de prins dreigt te vergaan. De zeemeermin redt hem van de verdrinking. Ze legt hem neer in een kleine inham bij een klooster. Ze kijkt toe hoe een ander meisje hem vindt. De prins opent de ogen en denkt dat dit meisje hem heeft gered. Onder klokkengelui wordt hij naar het klooster geleid. Hij denkt verkeerdelijk dat het meisje dat hem vond zijn redster was. Het tweede deel schildert de bedrijvigheid in het marmeren paleis van de prins, waar de kleine zeemeermin hem observeert en haar gevoelens voelt groeien. Ze trekt naar de zeeheks om vrouw te kunnen worden. Zij krijgt het transformerende drankje, maar moet haar stem afgeven in ruil. De zeemeermin neemt het drankje in op de trappen van het paleis. Ze valt in zwijm van de pijn. Ze ontwaakt, getransformeerd, oog in oog met de prins. Onder klokkengelui wordt ze binnengeleid in het paleis. Haar stem heeft ze niet langer, wel een bevallige, zwevende tred.

Het derde deel brengt de ontknoping. De prins ziet het vreemde meisje als een kind. Hij denkt er niet aan om met haar te trouwen. Dat was nochtans wat de zeemeermin nodig had om een menselijke ziel te verwerven. Als de prins haar niet tot vrouw neemt, is ze gedoemd om te sterven en op te lossen in zeeschuim. De prins trouwt met een prinses van een naburig koninkrijk. Zij blijkt het meisje te zijn dat hij zich al die tijd herinnerde als zijn redster. De zeemeermin krijgt van de zeeheks de kans om zichzelf te redden door de prins te doden. Ze werpt het

mes in de golven. De muziek keert terug naar het beeld van het zeepaleis op de zeebodem. De zeemeermin blijkt toch niet te sterven. Omringd door luchtgeesten stijgt ze op. Ze krijgt de kans om haar eeuwige ziel te winnen in ruil voor goede daden. De première vond plaats op 25 januari 1905 tijdens een concert in het Musikverein onder leiding van de componist. In hetzelfde concert dirigeerde Schönberg zijn *Pelleas und Melisande*. Na uitvoeringen in Berlijn (1906) en Praag (1907) besloot Zemlinsky om de partituur terug te trekken. Hij gaf het eerste deel als geschenk aan Marie Pappenheim. De andere nam hij mee naar New York. Na zijn dood kwamen zijn manuscripten terecht in de Library of Congress in Washington. Het duurde tot de jaren 1980 voordat de delen van de partituur werden herenigd. De eerste uitvoering van de gerestaureerde partituur vond plaats in 1984. In 2013 volgde een kritische editie van Antony Beaumont. Vandaag hebben we alle middelen in handen om het werk de plaats te geven die het verdient.

— Francis Maes

## Luistertip



Het verhaal van Hans Christian Andersen munt uit door zijn kleurrijke beeldtaal. Hij beschrijft een bonte wereld met kleuren, bloemen, zeewezens, natuurpracht met wouden en bergen, de grootsheid en bedrijvigheid van steden, schepen met licht en feestmuziek, schittering van kloosters en paleizen. Zemlinsky's partituur is een even rijke compositie met klankkleuren en suggestieve poëzie in tonen.

# Orchestre National de Lille

## eerste viool

Fernand Iaciu  
Arnaud Pieniezny  
Inès Greliak  
Geoffrey Holbe  
Catherine Mabille  
Sylvie Nowacki  
Thierry Van Engelandt  
Mariia Saltanova  
Choha Kim  
Bernard Bodiou  
Xin Guérinet  
Thierry Koehl  
François Marat  
Lucie Tran Van  
Lucia Barathova  
Caroline Lartigaud

## tweede viool

Sébastien Greliak  
Khrystyna Boursier  
Pierre Delebarre  
Olivier Lentieul  
Filippo Marano  
Ken Sugita  
Khoa-Nam Nguyen  
Julia Bitar  
Benjamin Boursier  
Nicolas Desmalines  
Marie Lesage  
Franck Pölet  
Esther Singier  
Céline Munch

## altviool

Pablo Munoz Salido  
David Corselle  
Thierry Paumier  
Julie Le Gac  
Cécile Vindrios  
Christelle Rimbart-  
Hammache  
Benjamin Bricout  
Joyce Hurtrel  
Sarra Gam  
Orane Murail  
Francisco Lourenco  
Oriane Pocard-Kieny

## cello

Jean-Michel Moulin  
Sophie Broïon  
Claire Martin  
Jacek Smolarski  
Raphaël Zekri  
Grégorio Robino  
Emeraude Bellier  
Alexei Milovanov  
Sophie Adam  
Clemence Ralincourt

## contrabas

Gilbert Dinaut  
Julia Petitjean  
Norbert Laurence  
Yi-Ching Ho  
Mathieu Petit  
Pascal Schumpp  
Michel Robache  
Kevin Lopata

## fluit

Clément Dufour  
Ludivine Moreau  
Manon Gayet  
Fanny Morel

## hobo

Claire Bagot  
Vanessa Howells  
Victor Grindel

## klarinet

Christian Gossart  
Michele Carrara  
Alejandro Peiteado Brea  
Jorge Gaona Ros

## fagot

Jean-Nicolas Hoebeke  
Maxime Briday  
Juliette Bourette

## hoorn

Sébastien Tuytten  
Eric Lorillard  
Frédéric Hasbroucq  
Gabriel Potier  
Katia Melleret  
Nuno Nogueira

## trumpet

Cédric Dreger  
Clément Formatché  
Emmanuel Gheysens

## trombone

Aymeric Fournes  
Frederic Lucchi  
Romain Simon  
Yves Bauer

## tuba

Pierrick Fournes

## timbales

Laurent Fraiche

## percussie

Guillaume Vittel  
Aïko Bodiou Miyamoto  
Christophe Maréchal

## harp

Anne Le Roy-Petit  
Clémentine Erny

# Biografieën

**Het Collectief (BE)** is een kamermuziekensemble dat in 1998 in Brussel werd opgericht. Door consequent met een vaste kern van vijf muzikanten te werken bouwde de groep een intrigerende eigen sound op. In zijn repertoire keert Het Collectief terug naar de roots van het modernisme: de Tweede Weense School. Vanuit die solide basis worden zowel de grote 20e-eeuwse composities als de allernieuwste experimentele stromingen verkend. Daarenboven maakt de groep furore met spraakmakende cross-overs tussen het hedendaagse en het traditionele repertoire en met adaptaties van historische muziek. Naast de vele concerten in België brengt Het Collectief ook regelmatig producties in het buitenland. Het ensemble bracht recent bij Outhere een cd-opname uit met onder meer Zemlinsky's *Maeterlinck-liederen*.

**Ivo Venkov (BG)** studeerde piano, muziektheorie en orkestdirectie aan het conservatorium van Sofia. In 1995 dirigeerde hij twee kameropera's van Georgi Kostov en werd hij aangesteld als dirigent aan de Staatsopera van Varna. In januari 1996 haalde hij zijn diploma orkestdirectie met grote onderscheiding. Een jaar later trok hij naar de Hochschule für Musik und darstellende Kunst in Wenen en Graz. In 1998 maakte hij zijn debuut in België met enkele operetteproducties en als gastdirigent van het Brussels Youth Orchestra. In september van dat jaar wordt hij aangesteld als dirigent van het Jeugd en Muziekorkest van Antwerpen. Verder dirigeerde hij nog het Frankfurter Museumorchester, Bamberger Symphoniker, het Residentieorkest Den Haag, Rotterdams Philharmonisch Orkest en Brussels Philharmonic. Venkov werkte als assistent van Walter Weller

met het Antwerp Symphony Orchestra en maakte een tournee door Vlaanderen met het Symfonieorkest van Vlaanderen. Van 2013 tot 2020 was Venkov artistiek directeur van de Sint-Paulus Camerata Antwerpen. Tenslotte is Ivo Venkov professor orkestdirectie aan het Koninklijk Conservatorium van Antwerpen.

Het opkomende talent van de jonge sopraan **Katrien Baerts (BE)** ontkiemde aan het Koninklijk Conservatorium van Brussel, waar ze een master in zowel viool als zang behaalde. Nadat ze met grote onderscheiding afstudeerde, werd ze geëngageerd door de Dutch National Opera Academy in Amsterdam. Baerts werkte samen met dirigenten als Reinbert de Leeuw, Richard Egarr, Jakub Hruša, Vladimir Jurowski, Oliver Knussen, Henrik Schaefer, Etienne Siebens en Otto Tausk. Ze ontving verschillende prijzen en behaalde op de Koningin Elisabethwedstrijd voor zang in 2011 een plaats in de halve finale. Haar concertrepertoire omvat onder meer werk van Birtwistle, Dvořák, Kurtág, Zuidam, Janáček en Ravel.

**L'Orchestre National de Lille (FR)**, opgericht in 1976, brengt het groot symfonisch repertoire en muziek van vandaag onder leiding van en samen met internationaal gerenommeerde dirigenten en solisten. Maar ook projecten voor diverse doelgroepen – filmconcerten, familieproducties, lunchconcerten en flashconcerten – zijn een belangrijk onderdeel van de werking. Het orkest heeft meer dan 30 opnames op zijn naam staan en concerten worden regelmatig in Europa uitgezonden op de radio.



Muziekdirecteur en chef-dirigent van het Poznań Philharmonic en gastdirigent van het Cracow Philharmonic **Lukasz Borowicz (PL)** studeerde directie aan de Frederic Chopin Music Academy Bogusław Madey. Hij dirigeerde eerder orkesten als het London Philharmonic Orchestra, BBC Scottish Symphony Orchestra, BBC National Orchestra of Wales, Royal Philharmonic Orchestra, Paris Opera, SWR Sinfonieorchester, Bamberger Symphoniker en Gürzenich-Orchester Köln. Zijn operadebuut maakte hij met met de Poolse nationale opera in Don Giovanni. Meerdere malen werden zijn opnames met een Diapason d'Or onderscheiden en geselecteerd door Gramophone.

De Tsjechische pianist **Lukáš Vondráček (CZ)** was de onbetwiste winnaar van de Koningin Elisabethwedstrijd 2016. Hij studeerde aan het New England Conservatory en was prijswinnaar van onder meer de Internationale Van Cliburnwedstrijd. Hij musicceert inmiddels met de grootste dirigenten (Paavo Järvi, Gianandrea Noseda, Marin Alsop, Christoph Eschenbach, Vasily Petrenko ...) en ensembles (London en Royal Liverpool Philharmonic Orchestra, Philharmonia Orchestra, Wiener Symphoniker, Tonhalle-Orchester Zürich, Deutsches Symphonie-Orchester Berlin ...). Zijn recentste solo-cd's omvatten muziek van Haydn, Rachmaninov, Prokofiev en Brahms.

## Ontdek het verhaal achter Zemlinsky's *Die Seejungfrau*



Wist je dat Zemlinsky de enige leraar van Schönberg was? En dat hij zichzelf identificeerde met de afgewezen kleine Zeemeermin nadat Alma Schindler Gustav Mahler boven hem verkoos? Kom dit en nog veel meer te weten in een verhaal vol beelden en geluidsfragmenten over Alexander von Zemlinsky en zijn iconische *Die Seejungfrau*.



## SCAN EN DONEER EEN BOOM VOOR HET CONCERTGEBOUWBOS



Tegen eind 2023 wil het Concertgebouw met jouw hulp een bos aanplanten met 2000 bomen en zo de CO<sub>2</sub>-uitstoot in Vlaanderen met 600 ton per jaar verminderen. Samen maken we Brugge nog een stukje groener en geven we wilde bomen, planten en dieren zoals vogels, edelherten en reeën alle kansen om te groeien en bloeien.

[concertgebouw.be/bos](https://concertgebouw.be/bos)

Piano's Maene en het Concertgebouw, 20 jaar partners in kwaliteit

Onze missie:  
Onze passie delen en je inspireren om piano te spelen!

Alkmaar - Antwerpen - Brussel - Gent - Lanaken - Ruiselede

Cera-vennoten  
genieten mee(r)  
in het Concert-  
gebouw

OPGELET!  
ZEER  
GEËNGAGEERD  
PUBIEK



Heb jij ook een hart voor muziek en dans? Dan ben je bij Cera en het Concertgebouw Brugge in goede handen. Cera maakt cultuur toegankelijk voor een zo breed mogelijk publiek. Daarom zijn we trotse partner van de Topstukweken en krijgt een vennoot van Cera mooie kortingen op tal van voorstellingen in het Concertgebouw. Want samen hebben we 't goed voor elkaar.

Ook jij kunt deel uitmaken van Cera.

[www.cera.coop](http://www.cera.coop)

# festival kortrijk

1—5.03  
2023

Julien Libeer — Graindelavoix & Jan Michiels —  
Noé Soulier — Brussels Philharmonic, Vlaams  
Radiokoor & Octopus <sup>o.l.v.</sup> Kazushi Ono — Il Gardellino  
Tiptoe Company — Alma Quartet

programma & tickets — [festivalkortrijk.be](http://festivalkortrijk.be)



# TOPSTUK — WEKEN



DI 27 SEP — ZO 02 OKT 2022

**HENRY PURCELL**  
Dido and Aeneas



WO 30 NOV — VR 02 DEC 2022

**ALEXANDER VON  
ZEMLINSKY**  
Die Seejungfrau

'Actief en volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving, daar gaat en staat Cera voor. We zijn ervan overtuigd dat genieten van kunst daar een wezenlijk onderdeel van is. We delen die overtuiging niet alleen met Concertgebouw Brugge, we maken ze ook samen waar.'

— Marie Vanwingh, coördinator  
maatschappelijke werking Cera

In samenwerking met



15<sup>e</sup>  
EEUW

DO 30 MRT — ZA 08 APR 2023

**JOHANN  
SEBASTIAN  
BACH**  
Mattheuspassie

17<sup>e</sup>  
EEUW

DO 04 — VR 05 MEI 2023

**OLIVIER  
MESSIAEN**  
Turangalila-symfonie

18<sup>e</sup>  
EEUW

19<sup>e</sup>  
EEUW

VR 02 — ZA 03 JUN 2023

**ADRIAAN  
WILLAERT**  
Musica Nova

20<sup>e</sup>  
EEUW

[topstukweken.be](http://topstukweken.be)

# In de kijker

ZONDAG

04 DEC 2022

19.00 Concertzaal



© Harald Hoffmann

## B'Rock Orchestra & Avi Avital

### Napolitaanse flair

Een concerto met in de hoofdrol ... een mandoline. Niet meteen iets waar je wild van wordt? Een volstrekt normale reactie, totdat je Avi Avital aan het werk hoort en ziet. Zijn weergaloze virtuositeit en onweerstaanbare charisma zijn een ideale match voor B'Rock in de vurige concerto's van Italiaanse barokcomponisten.

ZONDAG

08 JAN 2022

15.00 Concertzaal



© Sanja Kochhoutina

## Brussels Philharmonic

### Nieuwjaarsconcert

Naar jaarlijkse gewoonte houden we jullie nog even in een vrolijke feestroes en zetten we het jaar in het Concertgebouw in met wervelende klassiekers zoals Händels *Water Music*, Smetana's *Moldau* en Strauss' *Donau*. Maar ook Johann Strauss jr., de ongekroonde koning van de Weense wals, ontbreekt niet op dit sprankelend jaarbegin!

Laat weten wat je van de voorstelling vond met [#concertgebouwbrugge](#)



@ConcertgebouwBrugge



@concertgebouwbr



@concertgebouwbrugge